This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De verkiezing van de CVP-voorzitters in de jaren '80

door Luk VANMAERCKE,
Licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen.

In het Belgisch politiek stelsel spelen de politieke partijen een belangrijke rol. Een niet onaanzienlijke literatuur, o.m. deze aangaande de particratie in België, kan dit staven. Het spreekt dan ook voor zich dat de voorzitter van zo een politieke partij een invloedrijke figuur is, zeker als het gaat om een grote partij zoals de Christelijke Volkspartij[1]. De verkiezing van de voorzitter is dan ook een zeer belangrijke aangelegenheid in de interne besluitvorming van de politieke partijen. Dit artikel onderzoekt die belangrijke aangelegenheid in de grootste politieke partij in België in de jaren '80, partij die overigens in die jaren onafgebroken leidend in de regering aanwezig is geweest. Drie verkiezingen worden hieronder gereconstrueerd : de verkiezingen van Frank Swaelen in 1982 en 1986 en Herman Van Rompuy in 1988.

I. De eerste verkiezing van Frank Swaelen

A. *Leo Tindemans als uittredend voorzitter*

Onder het voorzitterschap van Leo Tindemans (1979-1981) werd de CVP gekenmerkt door spanningen tussen de partij en de regering, of anders gezegd tussen partijvoorzitter Leo Tindemans en eerste-minister Wilfried Martens. Deze spanningen waren het gevolg van een uit de hand gelopen machtspositie van de politieke partijen in het Belgische politieke bestel, met als hoogtepunt de zogenaamde 'junta van de partijvoorzitters' ten tijde van het Egmontpact. Tekenend voor de sfeer was de cover van het Brussels weekblad Pourquoi Pas waarop Leo Tindemans werd afgebeeld als een duivel verkleed, met een dolk in de hand, klaar om Wilfried Martens neer te steken[2]. Bij de regeringsvorming van 1981 wou men een ernstige poging doen om de macht van de politieke partijen gedeeltelijk af te bouwen. Er werd getracht zoveel mogelijk politieke «zwaargewichten» in de regering op te nemen. In een krantenartikel uit die periode : «In dat verband was er in politieke kringen zelfs sprake van een regering van ex-premiers en partijvoorzitters. Naast Wilfried Martens zou men Marc Eyskens, Leo Tindemans, Paul Van-

(1) Zie ook de derde plaats van de partijvoorzitter in de Belgische machtshiërarchie. W. DEWACHTER, E. DAS, Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen. Leuven, 1991, blz. 79.

(2) T. LUYKX, M. PLATEL, *Politieke geschiedenis van België 2, van 1944 tot 1985*. Antwerpen, 1985, blz. 750.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

den Boeynants, Jean Gol, Willy De Clercq en Charles-Ferdinand Nothomb aantreffen (Enkel Vanden Boeynants viel hier uit de boot, omwille van de fraudezaak waarin hij verwikkeld zat). (...) Zo een kabinet van ex-premiers en voorzitters zou met zich meebrengen dat de regeringspartijen ook naar nieuwe voorzitters moeten uitkijken. Vermits het dan om minder doorwinterde partijleiders gaat, zou het kabinet van die kant op meer begrip kunnen rekenen dan tot nog toe het geval was. Zo zeggen althans de voorstanders van die formule»[3]. Aangezien die formule werd toegepast in de regering (Martens V) moest men dus ook in de CVP op zoek gaan naar een nieuwe voorzitter ter vervanging van Leo Tindemans. Daarop volgden in de pers tal van speculaties. Als kandidaten werden genoemd : Gaston Geens, Marc Eyskens, Jos Chabert, Frank Swaelen, Jan Huyghebaert, Herman Van Rompuy en Luc Van Den Brande. Wanneer er geen natuurlijke opvolger is, dit wil zeggen een opvolger die unaniem verwacht en aanvaard wordt, worden er altijd veel namen genoemd, van allerlei mogelijke figuren uit de partij. Journalisten vermelden soms namen op vraag van de betrokkenen, die op die manier in de belangstelling willen komen. Iemand die als mogelijk partijvoorzitter genoemd wordt, moet wel belangrijk zijn, zo wordt dan geredeneerd. Daarnaast scheppen groepen hun eigen kandidaat.

Eigenlijk hadden alleen Herman Van Rompuy, Jan Huyghebaert en Frank Swaelen ambitie. Marc Eyskens, die een zware verkiezingsnederlaag had geleden en Jos Chabert, die zelfs geen minister meer werd hadden zeker geen ambitie.

B. *Frank Swaelen wordt interimvoorzitter*

In december 1981 werd de regering definitief gevormd en werd Leo Tindemans minister van Buitenlandse Betrekkingen. Het eerstvolgende CVP-congres zou pas in maart 1982 doorgaan. Statutair is bepaald dat het bestuur in zo'n geval de rol van het congres tijdelijk en functioneel kan overnemen en een interimvoorzitter aanduiden. Frank Swaelen was nationaal secretaris geweest van 1966 tot 1976 en kende de partij zeer goed van binnenuit. Er was bij de regeringsvorming afgesproken dat hij voorzitter zou worden omdat men een figuur wou die de rust kon herstellen. Indien men een jongere had gekozen (Herman Van Rompuy of Jan Huyghebaert) dan zou die door zijn ambitie terug in een rivaliserende positie kunnen komen tegenover de regering. Frank Swaelen had bovendien goede relaties met zowel Wilfried Martens als Leo Tindemans en had in het verleden beiden herhaaldelijk op zijn kabinet samengebracht.

Het is een zeer typisch fenomeen dat het verkiezen van een nieuwe voorzitter nauw samenhangt met de vorming van een nieuwe regering. Wanneer een voorzitter wil of moet aftreden, gaat hij heel vaak naar de regering, al dan niet om eerste-minister te worden. Zoals eerder gezegd werden alle sterke figuren in de rege-

(3) X, Alle ex-premiers en voorzitters in nieuwe regering ? In : *De Standaard,* 10 december 1981, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ring opgenomen. Dit wil echter niet zeggen dat Frank Swaelen het voorzitterschap kreeg ter compensatie van een verloren portefeuille. Hij werd op dat moment zowat beschouwd als de enige die in aanmerking kwam om de partij te gaan leiden. Hoewel hij zelf niet zo enthousiast was om deze moeilijke taak te aanvaarden, heeft hij op aandringen van enkele topmensen uit de partij toch aanvaard. Bij zijn aftreden in september 1988 verwees Swaelen hiernaar in zijn afscheidsspeech: «Toen ik het voorzitterschap van onze partij aanvaardde werd ik door niemand benijd. (...) Jean-Luc Dehaene was één van degenen die mij in 1981 overtuigd hebben om partijvoorzitter te worden.»[4]

Om hem de kans te bieden als zittend voorzitter naar het congres te gaan, moest hij interim-voorzitter worden. Hiervoor werd hij door uittredend voorzitter Leo Tindemans zelf voorgedragen aan het partijbureau en het partijbestuur. De hele zaak werd zeer snel afgehandeld en op vrijdag 18 december, één dag na de beediging van de regering werd Frank Swaelen door het bestuur verkozen met 44 stemmen voor, 9 stemmen tegen en 4 onthoudingen. Men kwam dus tot een vrij grote consensus. Zo kwam men tot een oplossing die voor velen de beste was: Frank Swaelen zelf kreeg een belangrijke positie, Wilfried Martens en Leo Tindemans hadden beiden vertrouwen in hem en de breuk tussen partij en regering was hersteld. Van bij het begin stelde Frank Swaelen duidelijk aan het partijbestuur dat hij niet enkel een interimvoorzitter was, maar dat hij zijn kandidatuur op het congres zou stellen. Het stond toen nog niet vast dat hij de enige kandidaat zou zijn.

C. *Twee potentiële tegenkandidaten*

Herman Van Rompuy was directeur van het Centrum voor Politieke, Economische en Sociale Studies (CEPESS) sinds 1981. Hij was CVP-onderhandelaar geweest bij de regeringen Martens III en Martens IV. Hij was al in december kandidaat voor het voorzitterschap. Herman Van Rompuy was gegriefd door de wijze waarop men in gesloten kring tot een interimvoorzitter wou komen. Hij wist dat hij eigenlijk kansloos was omdat er te veel tegenkanting kwam van het ACW (Algemeen Christelijk Werkersverbond) waar men hem op economisch vlak als te liberaal beschouwde. Gezien de aanwezigheid van de liberalen in de regering kon dit niet aanvaard worden door de arbeidersvleugel van de partij. In deze periode was het herstelbeleid nog maar pas van start gegaan en heel wat voorstellen tot maatregelen waar Herman Van Rompuy achter stond waren nog volstrekt onaanvaardbaar voor de arbeidersvleugel. Er waren natuurlijk ook argumenten pro Herman Van Rompuy, zoals zijn uitstekende dossierkennis en het feit dat hij een nieuw en geprofileerd figuur was, wat nuttig kon zijn na een zware verkiezingsnederlaag. Dit woog echter niet op tegen de genoemde bezwaren. Voor zichzelf had hij dan ook al vlug uitgemaakt dat hij zijn kandidatuur niet zou stellen op het congres,

(4) F. SWAELEN in zijn toespraak op het CVP-congres van 17 september 1988 in Antwerpen. Zie ook *ZEG*, 11e jaargang, nr. 22, 23 september 1988, blz. 6.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

maar naar buitenuit heeft hij uit tactische overwegingen nog niet onmiddellijk afgehaakt. Hij liet aanvankelijk de indruk bestaan dat hij zijn kandidatuur zou handhaven om op die manier zichzelf op te werpen tot potentieel voorzitter. Bij een volgende gelegenheid zou hij dan wel een ernstige kandidatuur kunnen stellen, wat effectief gebeurde in 1986 en 1988. Hij hield dit vol tot begin januari en trok zich toen terug.

Jan Huyghebaert was één van de grootste beloften van de CVP en werd door sommigen beschouwd als toekomstig voorzitter of zelfs premier. Hij was 36 jaar oud, doctor in de rechten en havenschepen van Antwerpen. Tussen 1967 en 1971 was hij al lid geweest van het zogenaamde «wonderbureau» van de CVP-jongeren, waar ook Wilfried Martens en Jean-Luc Dehaene in zetelden. In 1973 was hij zelf voorzitter geworden van de CVP-jongeren. Daarna werd hij adviseur van premier Tindemans, tot hij in 1978 schepen werd. Nu werd hij door sommigen getipt als nieuwe voorzitter, en voor zijn aanhang was hij ook potentieel kandidaat, al stelde hij nooit formeel zijn kandidatuur. Hij had het grote voordeel dat hij op steun kon rekenen in alle geledingen van de partij. Hij had jarenlang samengewerkt met Wilfried Martens (CVP-jongeren) en met Leo Tindemans (kabinet) en was bovendien meer bekend dan Herman Van Rompuy. Hijzelf was echter niet zo gemotiveerd en hij zette dan ook nooit de nodige kracht achter zijn kandidatuur. Twee elementen waren voor hem doorslaggevend om uiteindelijk geen kandidaat te zijn. Ten eerste dacht hij niet weg te kunnen uit Antwerpen. Hij had op vrij jeugdige leeftijd een belangrijke functie gekregen en vond dat hij dat mandaat moest afwerken. Ten tweede maakte hij deel uit van de Tindemans-clan[5], waar ook Frank Swaelen toe behoorde. Indien Huyghebaert voorzitter geworden was, zou hij automatisch op de kamerlijst gekomen zijn (hij was nog te jong voor de Senaat), misschien zelfs als lijsttrekker. Hij zou dan een directe concurrent geworden zijn van Leo Tindemans. Bovendien zou een eventueel voorzitterschap van Jan Huyghebaert ook Frank Swaelen raken, aangezien die eerder al zijn ministerportefeuille had verspeeld. Jan Huyghebaert zou dus enkel voorzitter kunnen worden ten koste van zijn directe omgeving. Daar kon hij niet mee leven en dat zou er enkele jaren later zelfs toe leiden dat hij de politiek vaarwel zei en voorzitter van de Kredietbank werd.

D. *Frank Swaelen wordt bevestigd als voorzitter*

De verkiezingsnederlaag van 1981 werd door Wilfried Martens toegeschreven aan de rivaliteit tussen partij en regering. Hij wees erop dat de partij de verkiezingen altijd won als er een hechte eenheid was, met name in 1974 en 1977, toen hij voorzitter was en Leo Tindemans premier. Deze harmonie werd verbroken met het Egmontpact in 1978. Toen de rollen werden omgewisseld tussen hem en Leo

(5) B. RASKIN, De pij maakt de monnik. In: *De Nieuwe Maand*, 1986, nr 3, blz. 16.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Tindemans bleef deze breuk toenemen. Wilfried Martens vond te weinig steun bij de partij.

Het ACW en het partij-establishment (voornamelijk Wilfried Martens en Jean-Luc Dehaene wensten nu een rustigere voorzitter dan Leo Tindemans. Men wilde geen nieuwe oppositie van de partij tegen de regering. De nadruk moest komen op steun aan de regering in plaats van kritiek erop. De inzichten van de regering werd hoger geacht dan de inzichten van de partij. Frank Swaelen ging volledig akkoord met deze visie en liet dat ook merken aan de buitenwereld : «Schrijf dat de waarnemende voorzitter van de CVP tegen de particratie is. Tegen partijen die zich moeien met zaken, die tot de verantwoordelijkheid van de regering behoren.»[6]

Vanaf midden januari was het duidelijk dat Frank Swaelen de enige kandidaat zou zijn op het congres. Er was geen echt alternatief en er kwam dan ook weinig of geen oppositie tegen hem. Van de standen kwam geen enkele tegenstand. Wie toch tegen hem was, had eerder moeilijkheden met de procedure, die op geen enkel moment een open debat toeliet. Het naar voor schuiven van Frank Swaelen als voorzitter is in een beperkte groep geregeld zonder inspraak van de basis.

Op het bewegingscongres van zondag 14 maart 1982 op de Heizel werd hij verkozen, als enige kandidaat, met 87,7% van de stemmen (1295 stemmen voor, 161 tegen, 19 ongeldig of blanco). In zijn toespraak verklaarde hij aan premier Martens : «De CVP steunt uw regering honderd procent». Het was zijn bedoeling om één ambtstermijn, dus vier jaar, voorzitter te blijven.

II. De tweede verkiezing van Frank Swaelen

A. *Frank Swaelen als uittredend voorzitter*

In zijn eerste ambtsperiode als voorzitter kreeg Frank Swaelen veel kritiek op zijn low-profile ; hij had toen een vrij moelijke periode achter de rug. Hij leefde met het idee dat hij zijn plicht gedaan had en hij wenste terug in de regering te komen. Na de verkiezingsoverwinning van de CVP in 1985 had hij zo in schoonheid kunnen eindigen. In informele kringen was reeds uitdrukkelijk afgesproken dat Frank Swaelen na vier jaar terug naar de regering kon gaan. Ook werd gedacht aan een andere functie, met name Senaatsvoorzitter. Men wou hem echter steunen in zijn eigen voorkeur, namelijk een regeringsfunctie, wat meer aanzien vertegenwoordigt dan het voorzitterschap. Ook formateur Martens was bereid Swaelen in de regering op te nemen. «De formateur zal (...) rekening houden met de uitdrukkelijke wens van CVP-voorzitter Swaelen om in de regering te komen. Dit zal zowel

(6) F. VERLEYEN, e.a., Schrijf dat ik tegen de particratie ben. In : *Knack*, 20 januari 1982, blz. 16.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

binnen de CVP als bij de regeringssamenstelling tot allerhande verschuivingen leiden»[7], luidde het na de verkiezingen.

Er was ook nog een andere reden. De CVP had de verkiezingen vrij verrassend gewonnen, wat werd toegeschreven aan het charisma van Wilfried Martens, die als boegbeeld had gediend bij de verkiezingscampagne. Daags na de verkiezing wijdde Manu Ruys er zijn perscommentaar aan : «De hele familie warmt zich op aan de persoonlijke triomf van Wilfried Martens, wiens charisma als regeringsleider nu door iedereen erkend wordt. De CVP beseft dat zij niet gewonnen heeft dank zij haar programma, maar omdat Martens overkomt als de staatsman die de problemen niet uit de weg gaat, maar ze, zonder retoriek, doelmatig poogt op te lossen. De Christendemocraten voelen zich veilig bij Martens»[8]. In de partij ging men er echter van uit dat men Martens geen tweede keer kon uitspelen als boegbeeld. Een nieuwe voorzitter zou daartoe ideaal zijn. Half november 1985 werden tijdens een informele bijeenkomst een aantal accenten en aandachtspunten gesuggereerd met betrekking tot een mogelijke nieuwe voorzitter :

- de CVP kan niet nog een keer een succesrijke verkiezingscampagne opzetten met Wilfried Martens als boegbeeld ;
- er moet gezocht worden naar een figuur die best niet als overdadig progressief of conservatief gecatalogeerd wordt ;
- de partijleider moet een imago hebben dat voldoende aantrekkingskracht kan uitoefenen naar de jeugd toe ;
- de nieuwe partijvoorzitter moet kunnen bijdragen tot het emancipatief werken van de partij, dit wil zeggen de CVP moet meer dan de anderen ijveren voor de kansen van de vrouw ;
- wanneer de partij bewust kiest voor een vrouw is dit op zichzelf al een progressieve keuze.

Uit de onmiddellijk geciteerde namen komt naast Miet Smet en Simone Creyff, ook Wivina Demeester op het voorplan. Voor Miet Smet blijkt men niet zo warm te lopen, zelfs het ACW zou enige reserves hebben. Bij Simone Creyff, die ongetwijfeld zeer waardevol is, betreurt men dat ze geen partijtraditie kent en door niemand voorbereid werd naar de politiek toe.

B. *Drie kandidaten*

Wivina Demeester was de kandidate van de zogenaamde trojka, Wilfried Martens, Frank Swaelen en Jean-Luc Dehaene. Dat werd haar door hen zelf meegedeeld. Zij vonden het belangrijk dat de partij met een nieuw imago uitpakte, met iemand die nog niet «besmet» was door de bureaucratie. Ze wilden bovendien

(7) H. DE RIDDER, Never change a winning team. In : *De Standaard*, 17 oktober 1985, blz. 2.

(8) M. RUYS, Ongebroken kracht. In : *De Standaard*, 15 oktober 1985, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

als eerste traditionele partij in België een vrouw als partijleider. Haar kandidatuur lekte echter voortijdig uit door een artikel van Hugo De Ridder in De Standaard : «Indien Frank Swaelen in de regering treedt, zou Wivina Demeester hem kunnen opvolgen aan het hoofd van de partij. Dit werd ons gisteren in diverse CVP-kringen bevestigd. (...) Er werden reeds informele contacten genomen met de verschillende standen van de partij en haar kandidatuur zou nergens op weerstand zijn gestoten. Na de vorming van de regering zal het CVP-bestuur haar kandidatuur officieel onderzoeken, uiteraard in de veronderstelling dat Frank Swaelen een ministerportefeuille aanvaardt. Tot aan het eerstvolgende CVP-congres zou Wivina Demeester het interim waarnemen. Er zijn naar verluidt geen tegenkandidaten»[9]. Vooral het zinnetje «haar kandidatuur zou nergens op weerstand zijn gestoten» leidde tot een rel in de partij. Op de dag van de publikatie kreeg Hugo De Ridder verschillende telefoontjes die meldden dat er heel wat weerstand tegen Wivina Demeester was. Met dit artikel heeft Hugo De Ridder dan ook de bedoeling gehad de kandidatuur van Wivina Demeester te kelderen. Zij die ervoor zorgden dat Hugo De Ridder zijn artikel schreef, waren de dragers van de oppositie tegen Wivina Demeester.

De pers heeft in deze zaak dan ook een actieve rol gespeeld. Twee belangrijke editorialisten, Lou De Clercq van de Gazet Van Antwerpen en Manu Ruys van De Standaard zouden haar carte blanche geven door niets over haar kandidatuur te schrijven. Naar eigen zeggen was Manu Ruys geen specifiek voorstander van Wivina Demeester, maar vond hij dat de tijd rijp was om aan vrouwen een kans te geven in de politiek. Dit gold ook voor andere vrouwen, zoals bijvoorbeeld Miet Smet, maar deze laatste was geen kandidate voor het voorzitterschap. Deze mening liet hij reeds blijken in één van zijn dagelijkse perscommentaren : «Het eventuele vertrek van Frank Swaelen naar de regering zou een kans bieden om de top van de partij te vernieuwen en het programma en de organisatie eens grondig op te poetsen. (...) Het is een uitdaging voor de Christendemocratie. Waarom zou zij de kans niet aangrijpen om de leiding van de partij toe te vertrouwen aan iemand - en waarom geen vrouw ? - die de nieuwe tijd aanvoelt ?»[10]. Ook Het Volk zou haar kandidatuur niet aanvallen. Een kandidatuur voor het voorzitterschap moet goed voorbereid en snel afgewerkt worden. Deze snelheid werd nu echter afgekraakt door het artikel van Hugo De Ridder. Toen Manu Ruys kort daarop voor enige tijd naar Zaïre vertrok, publiceerde Hugo De Ridder zijn artikel. Manu Ruys ontkent echter dat hierover enige discussie zou geweest zijn tussen hemzelf en Hugo De Ridder.

---

(9) H. DE RIDDER, Wivina Demeester CVP-voorzitster ? In : *De Standaard*, 22 november 1985, blz. 1.

(10) M. RUYS, Vernieuwing. In : *De Standaard*, 20 november 1985, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De vraag rijst natuurlijk waarom Hugo De Ridder Wivina Demeester wou tegenhouden. Hij was hierbij ongetwijfeld, al dan niet gewild, de spreekbuis van een aantal figuren uit de partij. Het is zeer moeilijk te achterhalen wie deze figuren waren en wat ze precies tegen Wivina Demeester hadden.

Algemeen kan men volgende oorzaken onderscheiden. In parlementaire kringen en in de diverse geledingen van de partij bestond een weerstand tegen een «vrouw» als voorzitter. Dit is trouwens vandaag de dag nog steeds het geval (maar niet noodzakelijk bij dezelfde personen). Haar vrij progressieve standpunten in ethische kwesties speelden ook mee, maar wellicht in mindere mate. Deze werden vooral aangewend door haar tegenstanders om aanvaardbare motieven te kunnen formuleren tegen haar kandidatuur. Het ging hier niet zozeer om een fundamentele tegenstand, want haar standpunten zijn ondertussen de partijstandpunten geworden. Ook vanuit Antwerpen, Wivina Demeesters eigen arrondissement, kwamen negatieve reacties zoals : «Toch niet Wivina Demeester, want dan krijgen wij problemen in ons arrondissement». Deze reactie is te wijten aan de steeds terugkerende problemen bij de samenstelling van de kieslijsten in dit arrondissement. De Antwerpse NCMV-afdeling zou Wivina Demeester een voetje gelicht hebben bij de lijstensamenstelling van 1985 door haar een plaats op de kamerlijst te doen afstaan ten gunste van de ACW-kandidaat Jos Ansoms (wat dus niet eens in het eigen voordeel was). Het NCMV-Antwerpen zou vooral Leo Tindemans volgen, die volgens diverse bronnen niet zo hoog opliep met Wivina Demeester. In parlementaire kringen was zeer veel weerstand tegen haar. Wellicht worden haar grote ambitie en haar sterk geprofileerde persoonlijkheid door heel wat collega's niet geapprecieerd.

De Boerenbond, waar Wivina Demeester bij aanleunt, was eerder verrast door haar kandidatuur en had eigenlijk een regeringsfunctie op het oog voor haar. Dit wil echter niet zeggen dat de Boerenbond haar niet zou gesteund hebben, zoals in de pers door haar tegenstanders ten onrechte beweerd werd. Het ACW was niet negatief, maar stelde wel dat er iemand nodig was waar een consensus rond bestond, anders zou dat een ramp zijn voor de partij. Gezien de grote weerstand tegen Wivina Demeester zag het ACW dus moeilijkheden. De kandidatuur van Wivina Demeester werd uiteindelijk definitief gekelderd op het ogenblik dat Jean-Luc Dehaene kandidaat werd. Daardoor verviel, politiek gesproken, de kandidatuur van Wivina Demeester. Jean-Luc Dehaene wierp immers als minister meer 'gewicht' in de weegschaal.

Herman Van Rompuy liet het bericht dat ook hij kandidaat was voor het CVP-voorzitterschap via zijn broer Eric Van Rompuy doorgeven aan Belga op vrijdag 22 november 1985, precies de dag waarop de kandidatuur van Wivina Demeester was uitgelekt. In mededeling aan Belga zegt Herman Van Rompuy dat «de verkiezing voor het CVP-voorzitterschap zo open en fair mogelijk moet kunnen verlopen. (...) Een abrupte aanstelling van een interimvoorzitter door een beperkt nationaal

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

partijbestuur zou dit open en fair debat binnen de partij niet mogelijk maken»[11]. Hieruit werd geconcludeerd dat zijn kandidatuur gericht was tegen die van Wivina Demeester. Dit is echter slechts in geringe mate de reden van zijn kandidatuur. In de eerste plaats had hij gewoon de ambitie om zelf voorzitter te worden. Het was dus geen tegenkandidatuur van iemand die op een aantal punten niet akkoord was met Wivina Demeester. Ook als zij geen kandidaat geweest was of als er iemand anders zijn kandidatuur gesteld had, had Herman Van Rompuy zich toch aangediend. Wel is het zo dat sommigen hem gesteund hebben omdat zij zelf tegen Wivina Demeester waren.

Herman Van Rompuy speelde al jaren met de idee van het voorzitterschap en hij had dan ook al plannen vóór Wivina Demeester haar kandidatuur bekend maakte. Een betrouwbare bron wist hieromtrent het volgende te vertellen: «Na een vertrouwelijk gesprek met Herman Van Rompuy, tijdens de eerste helft van november, verklaarde deze na rijp beraad eerstdaags zijn kandidatuur voor het partijvoorzitterschap te zullen stellen. Hij motiveerde zijn keuze onder meer vanuit de door hem ingeschatte onmogelijkheid om tot de regering toe te treden».

Herman Van Rompuy was eigenlijk gewichtiger dan Wivina Demeester. Hij had een sterkere positie dan men zou verwachten van een directeur van een studiedienst, wat onder andere blijkt uit zijn rol bij diverse regeringsvormingen, zoals bijvoorbeeld bij de op dat moment pas gevormde regering Martens V. Van Rompuy werd gesteund door het NCMV (Nationaal Christelijk Middenstandsverbond), de Boerenbond en het patronaat. Vooral de voorzitter van de Boerenbond, Jan Hinnekens, was hem zeer genegen. Deze zocht Herman Van Rompuy zelfs op om de zaak te bespreken. Dit wakkerde trouwens de geruchten aan dat Wivina Demeester niet zou gesteund worden door de Boerenbond. In feite toonde de Boerenbond zowel voor Herman Van Rompuy als voor Wivina Demeester interesse. Het ACW daarentegen was tegen Herman Van Rompuy gekeerd, want men situeerde hem in de hoek van het patronaat, waardoor hij niet kon aanvaard worden door de arbeidersvleugel. Het betrof vooral een ongeloof in de wil van Herman Van Rompuy om ACW-standpunten te vertolken.

Op vrijdagavond 15 november hadden Wilfried Martens, Frank Swaelen en Jean-Luc Dehaene gepoogd een profiel van de nieuwe voorzitter uit te tekenen. Herman Van Rompuy zou in zeer sterke mate aan dit profiel beantwoord hebben, maar werd door Wilfried Martens met een regeringsverantwoordelijkheid bedacht.

Op de kandidatuur van Herman Van Rompuy volgde een telefoontje aan De Standaard van Jean-Luc Dehaene die meedeelde dat hij ook kandidaat was. Jean-Luc Dehaene stelde dus een kandidatuur tegen Herman Van Rompuy, maar niet uit persoonlijke overwegingen. Jean-Luc Dehaene wist dat het ACW onmogelijk Herman Van Rompuy kon aanvaarden, gezien de regering met de liberalen en het

(11) H. DE RIDDER, Herman Van Rompuy kandidaat voor het voorzitterschap van de CVP. In: *De Standaard*, 23-24 november 1985, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

imago van Van Rompuy in de arbeidersvleugel. Hij verwachtte met Herman Van Rompuy als voorzitter een polarisatietoestand binnen de partij , wat hij absoluut wilde vermijden.

Het ACW zat hier in een tweestrijd : Jean-Luc Dehaene als voorzitter was een versterking van het ACW in de partij, maar een verzwakking in de regering. Voor het NCMV was Dehaene aanvaardbaar als consensuskandidaat, op voorwaarde dat Wilfried Martens hem kon missen in de regering.

Hij kreeg echter tegenkanting van Martens. Als Dehaene voorzitter werd, zou dat weer een voorzitter met een scherp profiel zijn, en dan liep men opnieuw een risico op spanning tussen de regering en de partij.

Achteraf zegt Jean-Luc Dehaene dat zijn kandidatuur een tactische zet was om de situatie dermate ingewikkeld te maken dat Frank Swaelen wel moest voorzitter blijven. Zo wou hij een duel tussen Wivina Demeester en Herman Van Rompuy vermijden, wat de partij zou verdeeld hebben. Hij zag Frank Swaelen als de enige die de eenheid nog kon behouden. Dit werd door diverse mensen uit de top van de partij bevestigd alsook door Hugo De Ridder : «In de sfeer die gisteren rond het CVP-voorzitterschap hing leek de kandidatuur van Dehaene veeleer bedoeld te zijn als een teken aan Frank Swaelen om hem ervan te overtuigen dat hij best nog even aanbleef vermits zijn opvolging nog niet rijp was»[12].

C. *Opnieuw Frank Swaelen*

«De (nog) lichte deining die ontstaan is rond de mogelijke opvolging van CVP-voorzitter Swaelen wordt door Martens met bezorgdheid gade geslagen. Een partij die verscheurd wordt ingevolge een strijd tussen rivalizerende kandidaten of - erger nog - elkaar bevechtende standen, vormt op korte termijn een bedreiging voor zijn regering»[13]. Wilfried Martens was duidelijk verontrust door de recente ontwikkelingen in zijn partij en was niet van plan de situatie te laten escaleren. Wivina Demeester kreeg teveel tegenkanting in de fracties, het ACW sprak een veto uit tegen Herman Van Rompuy en Jean-Luc Dehaene was onmisbaar in de regering. Doordat de strekkingen tegenover elkaar kwamen te staan, werd het duidelijk dat er geen consensus mogelijk was rond één van de kandidaten.

Men moest dus naar een voorzitter gaan zoeken buiten de drie kandidaten. Onder andere Wilfried Martens, Jean-Luc Dehaene en de voornaamste vertegenwoordigers van de standen kwamen uiteindelijk tot het besluit dat Frank Swaelen zich moest opofferen om opnieuw voorzitter te worden. Hij was de enige figuur waarrond een consensus mogelijk was. «De enige die Swaelen kan opvolgen (...) is

(12) H. DE RIDDER, Herman Van Rompuy ..., a.w.

(13) H. DE RIDDER, Waard wat de mensen waard zijn. In : *De Standaard*, 23-24 november 1985, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Swaelen zelf»[14], luidde het devies. Tijdens het CVP-congres van 24 november, waar het regeerakkoord werd goedgekeurd, bereikte de spanning een hoogtepunt, al was daar op het congres zelf niet veel van te merken[15]. Eén enkele keer zinspeelde Frank Swaelen op het feit dat hij zou aanblijven wanneer hij Mark Twain parafrazeerde in zijn toespraak: «De berichten van mijn overlijden zijn schromelijk overdreven»[16]. Vanuit de verschillende geledingen van de partij werd zware druk uitgeoefend op Frank Swaelen om nog een tijdlang als voorzitter aan te blijven, «vermits zowel zijn intrede in de regering als zijn aftrede als voorzitter ongewenste gevolgen met zich zouden meebrengen. (...) Het gezag van Frank Swaelen is trouwens flink versterkt door de verkiezingsuitslag van 13 oktober. Hij bezorgde zijn partij een onverwachte overwinning en haalde zelf een mooi persoonlijk succes (een winst van 25.000 voorkeurstemmen). CVP-topfiguren wijzen bovendien op de administratieve en budgettaire sanering die Swaelen in zijn partij kan doorvoeren en op de mildering van de spanningen tussen groepen en personen onder zijn voorzitterschap. (...) Over één en ander ondervraagd wou Frank Swaelen alleen kwijt dat hij zich sterk genoeg voelt om over zijn eigen politiek lot te beslissen, maar dat zijn bezorgdheid voor de partij ten minste even groot is als die voor de regering»[17].

Er vielen dus drie redenen voor het aanblijven van Frank Swaelen te onderscheiden. Ten eerste bestond er geen consensus over zijn mogelijke opvolger. Ten tweede zou de intrede van de standenloze Frank Swaelen in de regering voor problemen zorgen bij het zoeken naar een evenwichtige vertegenwoordiging van de verschillende standen. In ACW-kringen werd bijna openlijk gezegd: «Indien CVP-voorzitter Swaelen in de regering treedt, dan moet een andere niet-ACW'er eruit» en in dezelfde adem werden dan de namen Eyskens of Tindemans genoemd[18]. Ten derde omdat zijn eerste voorzitterschap al bij al succesvol bleek te zijn.

Een nieuw voorzitterschap was een opoffering voor Frank Swaelen, want het ging in tegen zijn persoonlijke wensen. Half november was de gedachte reeds geopperd om Frank Swaelen aan het roer te laten en dit werd toen zeer sterk door hemzelf afgewezen. Aanvankelijk weigerde hij, maar omdat iedereen erop aandrong, werd hij uiteindelijk toch bereid gevonden om gedurende een niet nader bepaalde overgangsperiode voorzitter te blijven. In de praktijk werd dat bijna drie jaar. Op 26 november gaf hij een communiqué uit waarin hij stelde dat hij par-

(14) P. GOOSSENS, CVP, PSC, PVV, PRL: alle lichten staan op groen. In: *De Morgen*, 25 november 1985, blz. 2.

(15) P. GOOSSENS, Een schoon en braaf congres. In: *De Morgen*, 25 november 1985, blz. 3.

(16) H. DE RIDDER, De berichten over mijn overlijden zijn schromelijk overdreven. In: *De Standaard*, 25 november 1985, blz. 1.

(17) H. DE RIDDER, De berichten..., a.w.

(18) H. DE RIDDER, Wie staat boven de standen? In: *De Standaard*, 25 november 1985, blz. 3.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

tijvoorzitter bleef. Hij zou op het volgende partijcongres opnieuw zijn kandidatuur stellen. «De opdracht die mij in 1982 door de partij werd toevertrouwd is nog niet af», aldus Frank Swaelen[19].

Hierop trokken de drie kandidaten zich zonder protest terug[20]. Jean-Luc Dehaene werd minister van Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen en Wivina Demeester werd staatssecretaris voor Volksgezondheid en Gehandicaptenbeleid[21]. Herman Van Rompuy bleef directeur van de studiedienst CEPESS. Op het actualiteitscongres van 31 mei 1986 in Antwerpen werd Frank Swaelen herkozen met 88% van de stemmen (1120 voor, 138 tegen en 13 ongeldige of blanco). In zijn toespraak repte hij met geen woord over zijn herverkiezing.

III. De verkiezing van Herman Van Rompuy

A. *Frank Swaelen als uittredend voorzitter*

Na de verkiezingen van 13 december 1987 volgde een regeringsvorming die bijna vijf maand zou duren. Een regeringsvorming brengt altijd de nodige verschuivingen met zich mee inzake politieke posities. Voor Frank Swaelen was dit dus de ideale gelegenheid om het voorzitterschap vaarwel te zeggen, wat hij eigenlijk reeds eind 1985 had willen doen. In het najaar van 1988 zou een congres worden georganiseerd waarop de nieuwe voorzitter moest worden gekozen. Tot dan zou Frank Swaelen de partij blijven leiden, om de partij de mogelijkheid te geven zijn opvolging voor te bereiden. Daarna zou hij voorzitter van de Senaat worden.[22]

B. *Acht kandidaten*

Het partijbureau opteerde voor een open kandidatuursstelling gecombineerd met een Profiel Commissie, naar een idee van partijsecretaris Leo Delcroix en Frank Swaelen. De kandidaten moesten een verhandeling schrijven over de manier waarop ze de partij-ontwikkeling zagen en wat ze belangrijk vonden aan de besluitvorming. Ook moest een curriculum vitae ingediend worden. Deze nogal naïeve methode kreeg heel wat kritiek te verduren. «Deze methode kan allicht goede klerken opleveren, maar wij kennen geen bedrijven of organisaties die op zo een manier hun topverantwoordelijken aanduiden», schreef Hugo De Ridder in een perscommentaar[23]. De kandidaturen moesten binnen zijn voor 26 juli, 17h. Op die dag zou het bestuur kennis nemen van de ingediende kandidaturen en

(19) H. DE RIDDER, Frank blijft, Annemie komt. In : *De Standaard*, 27 november 1985, blz. 1.

(20) H. DE RIDDER, Frank blijft..., a.w.

(21) AW, Vice-premier Verhofstadt vers bloed in Martens VI. In : *De Standaard*, 29 november 1985, blz. 1.

(22) X. Kelchtermans voorzitter Senaat. In : *De Standaard*, 10 mei 1988, blz. 2.

(23) H. DE RIDDER, Klerk of leider? In : *De Standaard*, 2 september 1988, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

de lijst afsluiten. Op 6 september zou het bestuur dan kennisnemen van de bevindingen en aanbevelingen van de Profiel Commissie en de definitieve lijst opstellen. Uit deze lijst zou dan de voorzitter gekozen worden op het congres van 17 september[24]. Verschillende figuren waren van oordeel dat zij dit voorzitterschap aankonden. Sommigen waren kandidaat op eigen initiatief, anderen waren kandidaat op voordracht. Dit zou voor een stroom van kandidaten zorgen, acht in het totaal.

Halfweg april 1988 begon de nieuwe regering stilaan vorm te krijgen. De partijen waren reeds bekend, men moest wel nog uitmaken wie premier zou worden. In de marge daarvan werd in de CVP ook over de toekomstige voorzitter gediscussieerd. Hugo De Ridder schrijft hierover : «Op zondag 17 april 1988, na de vergadering van het nationaal bestuur in Antwerpen, gaan Dehaene, Martens en Swaelen lunchen in een luxueuze suite van het Pullman-Parkhotel. (...) Swaelen zegt : 'Ziehier wat ik de beste oplossing vind : Martens wordt eerste-minister, maar met behoud van zijn volledige kansen om eventueel voorzitter van de E.G.-commissie te worden. Ingeval Martens naar de E.G. gaat, volgt Dehaene hem op. Dehaene zelf wordt de sterke man van de CVP in de regering en zou de rang van vice-premier moeten krijgen, ook al is het niet gebruikelijk dat de partij die de premier levert, een vice-premier heeft. Ikzelf wil geen minister worden en zal als partijleider aanblijven tot oktober teneinde de cruciale komende maanden vanuit de partij te begeleiden. Wel wens ik, als de eerste fase van de staatshervorming achter de rug is, voorzitter van de Senaat te worden. Vanuit die functie zal ik mij inzetten om de voorgestelde hervormingen van de wetgevende Kamers voor te bereiden.' Martens : 'Wie wordt partijvoorzitter ?' Swaelen : 'Volgens mij zijn er drie echt valabele kandidaten : Wivina Demeester, Luc Van Den Brande, Herman Van Rompuy.' Uit de verdere gesprekken aan tafel blijkt dat de voorkeur van de CVP-trojka[25] duidelijk naar Wivina Demeester gaat, ook al vindt men Herman Van Rompuy intellectueel waardevoller.»[26] Het driemanschap opteert dus net zoals in 1985 voor Wivina Demeester.

De discussie over Wivina Demeester en de andere vrouwen in de partij werd op scherp gesteld tijdens het weekend van de achtste mei. Vooraf gold de stelling dat Wivina Demeester in elk geval deel zou uitmaken van de regering. Er bestond nog discussie over de vraag of Paula D'Hondt in de regering zou blijven. Eén van de mogelijkheden was dat Wivina Demeester het departement Openbare Werken zou krijgen en dat Paula D'Hondt uit de regering zou vallen. Miet Smet werd door het ACW niet meer gesteund voor een plaats in de nationale regering. Bij verrassing bleek echter dat Miet Smet en Paula D'Hondt wel in de regering zaten en Wivina Demeester niet. Op 8 mei 1988, de dag waarop de samenstelling van de

(24) H. DE RIDDER, Suspens rond CVP-voorzitter tot 6 september. In : *De Standaard*, 18 juli 1988, blz. 1.

(25) Journalistieke benaming voor Martens, Dehaene en Swaelen.

(26) H. DE RIDDER, *Sire, geef me honderd dagen.* Leuven, 1989, blz. 217-218.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

regering definitief tot stand kwam, contacteerde Wilfried Martens haar telefonisch met de boodschap dat ze niet meer in de regering zat, maar dat ze volgens Swaelen, Dehaene en hemzelf voorzitster moest worden. Demeester dacht wellicht dat haar kansen nu beter lagen, omdat haar tegenstander van 1985, Herman Van Rompuy, nu in de regering zat.

Hoewel ze zelf nooit verspreid heeft dat ze kandidate was, verscheen het toch onmiddellijk in de pers : «Gewezen staatssecretaris voor Volksgezondheid Wivina Demeester, die het nochtans volgens alle specialisten zeer behoorlijk deed, is volgens haar dienst twee, drie dagen uit de running 'om zich voor te bereiden op de toekomst'. (...) Demeester wordt hier en daar getipt als opvolgster van CVP-voorzitter Swaelen.»[27] In 1985 was haar kandidatuur reeds vastgelopen door vroegtijdige lekken in de pers en alles wees erop dat het nu weer op dezelfde manier zou verlopen. Inderdaad, een maand later werd haar kandidatuur definitief gekelderd door een artikel van Hugo De Ridder : «(...) De witte raaf, die spontaan op applaus wordt onthaald, is nog niet gevonden en inmiddels gaat men het rijtje af van de gevlekte raven. Meest genoemd is op dit ogenblik Wivina Demeester. Zij kan rekenen op de steun van de CVP-trojka Martens-Swaelen-Dehaene die haar ook al in 1985 steunde. Toen botste haar kandidatuur op verzet van de standen binnen de CVP (ACW, NCMV en BB) zodat Swaelen aanbleef. Inmiddels is er één en ander veranderd. Demeester kreeg een ruimere bekendheid als staatssecretaris en de standen zijn 'aan het bijdraaien'. In een aantal arrondissementen stuit haar kandidatuur echter op verzet omwille van haar te progressief geachte ideeën in ethische kwesties. Ook in de CVP-fracties van Kamer en Senaat heeft ze nog heel wat weerstand te overwinnen.»[28] Deze passage is overigens zeer subtiel geschreven. Bijna elke zin heeft een bijzondere betekenis. Eerst laat Hugo De Ridder duidelijk merken dat Wivina Demeester lang niet de ideale kandidate is maar slechts een 'gevlekte raaf', iemand die alleen aanvaardbaar is omdat er nu eenmaal niets beter te vinden is. Dat Wivina Demeester de 'meest genoemde' is, speelt uiteraard in haar nadeel, alsook dat ze gesteund wordt door de trojka. Het was duidelijk geen voordeel om de kandidate van het establishment te zijn, want dit gaf de zaak een ondemocratisch tintje. Terloops herinnert men eraan dat Wivina Demeester in 1985 faalde en men vertelt er meteen de reden bij : weerstand van de standen. Dit kopt zelfs niet, want als er ergens weinig tegenkanting was, dan was het wel in de standen. Dat ze op weerstand stuitte in sommige arrondissementen en in de fracties klopt wel, maar niet omwille van haar standpunten in ethische kwesties. Dit is een argument dat door haar tegenstanders graag en veelvuldig wordt gebruikt. Kortom, Hugo De Ridder demonstreert hier een sterk staaltje politieke verslaggeving met de klemtoon op het adjectief.

---

(27) RR, Gebuisden : zoeken naar parkeerplaats. In : *De Morgen*, 10 mei 1988, blz. 4.

(28) H. DE RIDDER, W. Demeester ligt voorlopig op kop. In : *De Standaard*, 9 juni 1988, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Wivina Demeester maakte zelf ook fouten. Zij had zich niet zo sterk mogen beroepen op de steun van de trojka. Sommige bronnen zeggen zelfs dat ze beweerde dat het voorzitterschap haar beloofd was[29]. Dit viel in slechte aarde bij een groot deel van de partij, vooral bij de jongeren. «De CVP-jongeren zijn helemaal niet te spreken over de berichten als zou de CVP-trojka achter de kandidatuur van Wivina Demeester staan voor het CVP-voorzitterschap. Jongerenvoorzitter Jaak Lambrecht zegt zoiets niet te aanvaarden. De CVP-jongeren hebben er steeds voor gepleit dat aan de opvolging van Frank Swaelen een inhoudelijk en open discussie zou voorafgaan 'die zich niet verlaagt tot de carrièreplanning van individuele personen, maar rekening houdt met de grote krachtlijnen voor christendemocratische vernieuwing.' De CVP-jongeren zullen niet dulden dat de 'commissie voorzitterschap'[30] die de CVP heeft opgericht een schijndemocratisch vernislaagje wordt om een profiel te schetsen van een kandidaat die reeds lang vooraf blijkt vast te staan.»[31] Wivina Demeester probeerde nog terug te slaan door haar kandidatuur nu wel openlijk te bekennen en te verdedigen, onder andere via een interview met De Standaard. Daarbij stelde ze zichzelf voor als een pragmaticus die afgestemd is op het concrete veldwerk. Ze beklemtoonde het belang dat ze hecht aan de traditionele waarden (wellicht was dit een antwoord op de kritiek op haar standpunten in ethische kwesties) en zei dit te willen doorgeven aan de jongeren. Wivina Demeester trachtte zich vervolgens aan te bieden als iemand die de tegenstellingen tussen standen, arrondissementen en fracties kon overstijgen: «niet mijn standpunten zijn belangrijk, maar die van een brede groep». Dit was echter tevergeefs, de periode duurde veel te lang. Tussen het uitlekken van haar kandidatuur (mei 1988) en het verkiezingscongres (september 1988) lagen vier maanden, wat aan haar tegenstanders de nodige tijd gaf om tegenacties te organiseren. Tot slot zorgden haar plannen om de functies van secretaris en woordvoerder[32], beide uitgeoefend door Leo Delcroix, op te splitsen ook voor spanningen met het partijsecretariaat[33]. Net zoals in 1985 ontstonden dus opnieuw heel wat weerstanden tegen Wivina Demeester, die het onmogelijk maakten een consensus rond haar te bereiken.

Er leefde in de partij een zeker ongenoegen omdat de verkiezing van de voorzitters altijd in een kleine kring beslecht werd. De CVP-jongeren hadden hierover in januari 1988 gedebatteerd en hadden hun zogenaamde Grondstroom Manifest voor een christendemocratische vernieuwing opgesteld, met vijf krachtlijnen voor vernieuwing van de CVP. Bij de voorstelling ervan op 14 januari, hadden zij eraan

(29) J. GROBBEN, De witte merel. In: *Knack,* 15 juni 1988, blz. 77.

(30) Bedoeld wordt de zogenaamde Profiel Commissie, waarover verder meer.

(31) X, Wivina. In: *De Standaard*, 12 juni 1988, blz. 3.

(32) Een woordvoerder onderscheidt zich van een persattaché doordat hij op eigen initiatief verklaringen kan afleggen, daar waar een persattaché dit enkel kan op vraag van de voorzitter of de secretaris.

(33) J. GROBBEN, De witte merel. In: *Knack*, 15 juni 1988, blz. 77.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

toegevoegd dat de partij een nieuwe voorzitter nodig had en dat deze «op een congres en niet meer door drie of vier mensen op een sofa» moest worden aangeduid. Nadien werd beslist dat zij een kandidaat naar voor zouden schuiven met de bedoeling een open verkiezing af te dwingen.[34] Dit werd de tweeëndertig-jarige Chris Taes, die naar eigen zeggen een «hefboomkandidaat» was, iemand die een open discussie op gang wou brengen. Hij was de eerste officiële kandidaat en zijn kandidatuur lekte reeds uit nog vòòr de regering definitief gevormd was. Chris Taes werd echter nooit ernstig genomen in de partij en had bovendien weinig achterban. Zijn kandidatuur werd door velen begrepen als een behoefte aan enige persbelangstelling. Enig opportunisme zou dus ook meegespeeld hebben, vooral na verloop van tijd. Hij werd meer een kandidaat dan een hefboomkandidaat.

Hendrik Bogaert was op dat moment student economie aan de Katholieke Universiteit te Leuven en nationaal voorzitter van de Christendemocratische Studenten (CDS), de studentenafdeling van de CVP-jongeren. Zijn kandidatuur werd beschouwd als een manifestatie vanuit CDS om zich als groep aan te melden, als jongeren buiten de CVP-jongeren. CDS vond trouwens dat het Grondstroom-manifest van de CVP-jongeren niet ver genoeg ging. Dit werd uitvoerig uitgelegd in een Vrije Tribune in De Standaard.[35] Hendrik Bogaert stelde zijn kandidatuur op 23 juni 1988 en was daarmee de derde kandidaat. Zijn kandidatuur viel in slechte aarde bij de CVP-jongeren, die hierin een aanval zagen op hun eigen kandidaat, Chris Taes. De toenmalige CVP-jongerenvoorzitter Jaak Lambrecht plaatste Bogaert voor de keuze : ofwel trok hij zich terug, ofwel zou een procedure worden ingezet om hem uit de partij te zetten. Hendrik Bogaert was inderdaad de eerste kandidaat die zich terug trok, maar dan om heel andere redenen. Nog voor de afsluiting van de kandidatuurstelling was hij hiertoe genoodzaakt doordat hij als student zijn examens moest overdoen in tweede zittijd. De anders zo autoritaire CDS-voorzitter werd door zijn ouders twee maand in een klooster afgezonderd en verdween stilletjes uit de circulatie.

Maurice Didden is licentiaat toegepaste psychologie en was als 47-jarige de oudste kandidaat. Tot 1985 was hij arrondissementeel voorzitter van Hasselt-Tongeren-Maaseik, daarna werd hij senator. Het verhaal van zijn kandidatuur begon al na de verkiezingen van december 1987, wanneer hij in het weekblad Knack zwaar uithaalde naar zijn partij. Frank Swaelen, hierdoor gekrenkt, riep Maurice Didden op het matje en vroeg hem of hij misschien ambities had om voorzitter te worden. Maurice Didden had dit inderdaad als mogelijkheid naar voor geschoven in zijn provincie, Limburg, omdat hij de indruk had dat Wivina Demeester door de partijtop naar voor werd geschoven als nieuwe voorzitster. Op een bepaald moment gaf men het kandidaatschap vrij. Maurice Didden wou naar eigen zeggen het liefst

(34) M. DE WEERDT, Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1988. In : *Res Publica*, 1989, nr. 2-3, blz. 295-296.

(35) B. TURTELBOOM, F. STEENPUT, Bison Futé voor de CVP ? In : *De Standaard*, Vrije tribune, 18 juli 1988, blz. 2.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Herman Van Rompuy als voorzitter, maar hij verwachtte dat deze zich niet meer zou aandienen als kandidaat. Op 22 juli werd zijn kandidatuur officieel bekendgemaakt.[36] Zijn kandidatuur werd in de partij nooit ernstig genomen en afgedaan als een regionaal verschijnsel, als een kandidatuur van iemand die vond dat zijn provincie onvoldoende aan haar trekken kwam. Hij kende bovendien bijkomende problemen omdat men in Limburg en West-Vlaanderen tot een overeenkomst kwam om slechts één kandidaat te steunen voor beide provincies, met name Luc Martens uit West-Vlaanderen. Maurice Didden was daar niet zo enthousiast over en weigerde zijn kandidatuur in te trekken. Hij heeft zich niettemin nooit illusies gemaakt over zijn kansen.

De toen 38-jarige Eric Van Rompuy, van opleiding economist, was van 1977 tot 1983 op zeer succesvolle wijze voorzitter van de CVP-jongeren. Van 1981 tot 1984 zetelde hij in het Europees parlement. Sinds 1985 zetelt hij in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, waarvoor hij verkozen werd vanuit het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde. Het stond zo goed als vast dat er een Van Rompuy kandidaat zou zijn voor het voorzitterschap. Dit had Eric Van Rompuy zelf reeds twee jaar tevoren aangekondigd.[37] Aanvankelijk had men vooral Herman Van Rompuy verwacht, maar toen die niet kwam, deed zijn broer een gooi naar deze functie. Op 26 juli lichtte Eric Van Rompuy zijn kandidatuur toe in een nota van vier bladzijden: «(...) Daarom moet de partij opnieuw geleid worden door een jongere en mentaal uit het establishment stappen. Wij stellen ons nu te vaak verkrampt op. We moeten opnieuw een partij worden die jongeren aantrekt, die haar principes centraal stelt. Dat betekent niet dat er geen compromis meer nodig is, maar dat men precies moet doen wat men zegt.» Er waren vier krachtlijnen te onderscheiden in zijn nota: een actuele christendemocratische boodschap, de leiding van de politieke veranderingen, een consequente strijdbaarheid en het aanspreken van jongere generaties.[38] Uit deze kandidatuur spreekt duidelijk een zeker heimwee naar zijn tijd als jongerenvoorzitter. Zijn partijgenoten beweren wel eens dat hij sindsdien een beetje verloren loopt in de politiek. Daarnaast mag zijn kandidatuur ten dele beschouwd worden als een kandidatuur tegen Wivina Demeester. Hij kwam ook in aanvaring met Chris Taes van de CVP-jongeren en Johan Van Hecke, eveneens ex-voorzitter van de CVP-jongeren. Alle drie aasden ze immers op aanhang binnen de CVP-jongeren. Ze kwamen zelfs bijeen voor overleg, maar dat leverde niets op en elk handhaafde zijn kandidatuur. Zijn kandidatuur kreeg eveneens kritiek uit diverse hoeken omwille van zijn nogal impulsief karakter.

Luc Martens was al 42 jaar en al sinds vijf jaar directeur van het Instituut voor Politieke Vorming (IPOVO). Hij komt uit Roeselare en behoort tot de ACW strek-

(36) X, CVP: Didden officieel kandidaat. In: *De Standaard*, 22 juli 1988, blz. 2.

(37) H. DE RIDDER, Herman Van Rompuy geen kandidaat, zijn broer wel. In: *De Standaard*, 14 juli 1988, blz. 1.

(38) DA, CVP moet weer geleid worden door jongeren. In: *De Standaard*, 26 juli 1988, blz. 3.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

king. Voorts was hij nationaal adjunct-partijsecretaris. Luc Martens besloot in het voorjaar 1988 zijn kandidatuur te stellen, na overleg met enkele vrienden. Dit was een totale verrassing. Hij was immers meer iemand uit de wereld van de studie dan uit de politiek. Hij was onder andere de drijfkracht achter het ideologisch congres in Oostende in 1986. Zijn motivering was van dubbele aard : positief gesproken had hij zijn visie op de partij in een project uitgewerkt en daarover een dossier opgesteld ; negatief geformuleerd meldde er zich een naar zijn mening onaanvaardbare kandidate aan, met name Wivina Demeester. Hij stelde dus ten dele een tegenkandidatuur. Er werd tegen hem het bezwaar geopperd dat hij geen parlementair was, maar in dit verband moet men erop wijzen dat dit in het verleden niet noodzakelijk geacht werd ; Wilfried Martens zetelde immers ook niet in het parlement toen hij voorzitter werd. Volgens Luc Martens kan een extra-parlementair de zaken wat afstandelijker bekijken en zit deze niet in de greep van zijn fractie. Zijn grootste troef was ongetwijfeld zijn bekendheid in de arrondissementen, dankzij zijn functie van adjunct-partijsecretaris. Zijn tegenkandidaten stelden hierbij zelfs de vraag of dit nog eerlijk was tegenover de anderen die niet deze mogelijkheden hadden. De persoon die de meeste mensen kent heeft de beste kansen, zo werd gesteld. De partijtop reageerde vrij negatief, om niet te zeggen smalend, op zijn kandidatuur.

Johan Van Hecke is medisch socioloog en was op het moment van zijn kandidatuur 33 jaar oud. In zijn studententijd aan de UFSIA was hij studentenleider geweest en van 1983 tot 1985 leidde hij de CVP-jongeren. Daarna werd hij lid van de Kamer voor het arrondissement Gent-Eeklo. Hij behoort tot de ACW-strekking. Zijn kandidatuur werd gesteund door het ACW, afdeling Gent. Dit werd een typisch verschijnsel, de regio's begonnen een rol te spelen. Hij werd pas kandidaat op het allerlaatste moment en heeft zich nooit ten volle achter zijn kandidatuur gezet. Ondanks deze geringe motivatie werd zijn kandidatuur opvallend ernstig genomen en werden zijn kansen behoorlijk hoog ingeschat.

De toen 37-jarige Eddy Bruyninckx is eveneens socioloog. Hij bouwde vanaf 1978 een CVP-afdeling uit in Kapellen, waar hij ook schepen werd. Verder haalde hij zijn politieke ervaring uit zijn kabinetswerk bij Rika De Backer (3 maanden) en Gaston Geens (6 jaar). Hij was eveneens inspecteur van Financiën. In 1987 werd hij secretaris-generaal van de Sociaal Economische Raad voor Vlaanderen (SERV). Hij noemt zichzelf een kruising tussen een basismilitant en een politiek technocraat. Eddy Bruyninckx diende zijn kandidatuur in op de laatste dag, één minuut voor de afsluiting. Hij werd gevraagd door een aantal mensen, waaronder regeringsleden, zowel van de nationale regering als van de Vlaamse executieve (de naam van Leo Tindemans deed hierbij hardnekkig de ronde) en door nationaalsecretaris Leo Delcroix, al wordt dit door deze laatste ontkend. Het past echter perfect in de visie van verschillende mensen uit de partij, die stellen dat Leo Delcroix een grote autonomie had verworven onder het voorzitterschap van Frank Swaelen. Mocht bijvoorbeeld Wivina Demeester of Luc Martens voorzitter geworden zijn, dan zou Leo Delcroix daar een deel van zijn bevoegdheden hebben kun-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

nen bij inschieten. Hij had dus alle belang bij een eigen kandidaat. Eddy Bruyninckx was duidelijk de kandidaat van een deel van het partij-establishment en wellicht ook van het economisch establishment. Eigenlijk was Bruyninckx' kandidatuur een eerste poging om te komen tot een consensusfiguur, die boven de anderen kon staan. Het werd echter een totale misrekening, want hij was een onbekende voor de meeste mensen uit de partij.

C. *De Profiel Commissie*

Er werd gezocht naar een groepje mensen, gemachtigd door het bestuur, om een profiel uit te tekenen van de ideale kandidaat, in de hoop dat die commissie dan advies zou kunnen uitbrengen aan het bestuur. Dat bestuur heeft statutair het recht de kandidaten te selecteren en zou dus beperkingen kunnen opleggen. Het idee is ontstaan uit de verkiezing van Theo Rombouts tot voorzitter van het ACW en bestond reeds vòòr de vloed van zeven kandidaten. Eens er zoveel kandidaten waren, werd het nuttig de Profiel Commissie effectief op te richten. In die Profiel Commissie zaten geen personen die expliciet uit de standen kwamen. De samenstelling was als volgt:

Mark Benoit (arrondissementeel voorzitter van Kortrijk),

Bert De Bakker (provinciaal voorzitter van Limburg),

Leo Delcroix (nationaal secretaris),

Juliette De Schrijver-Sioen (voorzitster Vrouw en Maatschappij),

Luc D'Hoore (fractieleider in de Kamer van Volksvertegenwoordigers),

Bob Gijs (fractieleider in de Senaat),

Jaak Lambrecht (toen nog voorzitter van de CVP-jongeren),

Frank Swaelen (voorzitter),

Monique Swinnen (toen nog ondervoorzitster),

Guido Verhaegen (fractieleider in de Vlaamse Raad),

Hugo Vandenberghe (lid van het nationaal partijbestuur).

Deze samenstelling leidde al meteen tot kritiek vanuit de arrondissementen omdat enkel Bert De Bakker en Marc Benoit voeling zouden onderhouden met de basis[39]. De Profiel Commissie heeft een profiel opgesteld van de ideale kandidaat aan de hand van de volgens hen noodzakelijke en gewenste vereisten. De noodzakelijke vereisten waren:

een christendemocratische overtuiging,

de noodzakelijke intellectuele vereisten,,

(39) J. GROBBEN, R. VAN CAUWELAERT, Een partij op zoek naar een voorzitter. In: *Knack*, 27 juli 1988, blz. 12.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

een goede omgang met de media,

verzoeningsgericht zijn en

het hele spectrum van de politieke actualiteit onder de knie hebben.

De gewenste vereisten waren : parlementair zijn en goed kunnen debatteren.

Dit zijn weinig objectiveerbare criteria waarmee men dus vele kanten uitkan. Enkel de gewenste vereiste 'parlementair zijn' is concreet en lijkt gericht tegen Luc Martens, hoewel ook Eddy Bruyninckx eronder valt. Alle kandidaten werden in een kruistabel opgenomen en volgens elk criterium gekwoteerd met een score gaande van -5 tot +5. Deze procedure werkte echter niet zoals men het verwacht had. Op het vlak van de theorie ging alles vlot , maar als er namen aan te pas kwamen viel men stil. Officieel mocht er zelfs niet over namen gepraat worden, waardoor men natuurlijk in het ijle werkte.

Eind augustus was de commissie aan haar besluit toe. Alle kandidaten, behalve een tweetal, beantwoordden in voldoende mate aan het ideale voorzittersbeeld. Het stond zo goed als vast dat Maurice Didden en Chris Taes niet zouden worden toegelaten, maar over de anderen waren de meningen verdeeld. Er gingen stemmen op om Luc Martens niet toe te laten, maar dit stuitte op verzet van Bert De Bakker. Men zou Wivina Demeester, en Eric Van Rompuy zeker overhouden, eventueel ook Johan Van Hecke en Eddy Bruyninckx. Dit staat echter niet vast, want het werd een periode van roddels en intriges. De Profiel Commissie kon zich niet de unanieme aanbeveling van één kandidaat veroorloven. Daarom werd gestreefd naar zo weinig mogelijk kandidaten. Men dacht aan maximum drie kandidaten, of liefst zelfs maar twee zodat één stemronde zou volstaan op het congres. Zoniet zou men er in tijdnood raken. Maar men kwam niet tot een consensus over twee of drie kandidaten.Het profiel als dusdanig volstond dus niet als selectiecriterium. De Profiel Commissie heeft de besluitvorming dan ook niet tot op het einde gedragen. Het informele overleg tussen een aantal mensen, waaronder Jean-Luc Dehaene en de leden van de Agenda Commissie, nam de zaak over.

De zwakheid van deze Profiel Commissie kwam het duidelijkst tot uiting in de verwarring die van bij het begin bestond over haar eigenlijke taak. In een officiële mededeling had de partij laten weten dat de commissie tot taak had het profiel van de nieuwe voorzitter uit te tekenen. In de Senaatsfractie daarentegen had Frank Swaelen gezegd dat de commissie niet de bedoeling had een profiel te schetsen, maar wel om uit te maken hoe men best een nieuwe voorzitter selecteert.[40] Dit zijn uiteraard twee zeer verschillende doelstellingen. De Profiel Commissie kon dan ook onmogelijk een succes worden. Uiteindelijk is ze slechts een vijftal keer bijeen gekomen.

(40) L. NEUCKERMANS, Nieuwe CVP-voorzitter moet media-minded zijn. In : *De Standaard*, 3 juni 1988, blz. 3.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

D. *Herman Van Rompuy als consensuskandidaat*

Op 9 mei 1988, de dag van de regeringsvorming, werd Herman Van Rompuy staatssecretaris voor financiën. Dit was voor hem een ongemakkelijke situatie, want hij stapte over van een belangrijke functie in de partij (directeur van CEPESS) naar een onbelangrijke functie in de regering. Hij kwam in een inferieure positie tegenover een minister (Philippe Maystadt) die even oud was als hij en uit een kleinere partij, de PSC, kwam. Als CEPESS-directeur was hij naar eigen zeggen de nummer vier in de partijhiërarchie (na de trojka), als staatssecretaris nog slechts nummer zeventien. Toen men sprak over het voorzitterschap heeft Herman Van Rompuy de indruk gegeven een potentieel kandidaat te zijn. Hij liet daarover twee maand twijfels bestaan, om dan in juli te stellen dat hij geen kandidaat was. Officieel luidde de reden dat zijn taak er nu vooral in bestond de fiscale hervorming tot een goed einde te brengen.[41] Hij gaf dus de fakkel door aan zijn broer, Eric Van Rompuy. Toen de Profiel Commissie zich echter vastreed in de zeven kandidaten, veranderde de situatie ten gronde. De eigenlijke top van de partij (dus niet de Profiel Commissie of het partijbestuur) begon te twijfelen aan het gebruikte systeem. Men zat in een dynamische fase van het politieke leven (de staatshervorming ging op dat moment heel snel) en er bestond gevaar dat dit zou afgebroken worden door een strijd om het voorzitterschap in de CVP. Bovendien stonden de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur en men wou absoluut geen nieuwe verkiezingsnederlaag lijden.

In geheim overleg kwamen de topfiguren tot de bevinding dat er een consensuskandidaat nodig was. Men kwam uiteindelijk tot twee figuren waarrond een consensus mogelijk was : Jean-Luc Dehaene en Herman Van Rompuy, ondanks de geringe sympathie van sommige betrokkenen voor deze laatste. De verdedigers van Herman Van Rompuy hebben het spel toen echter tactisch zeer goed gespeeld, door andere mogelijkheden als onhaalbaar te laten overkomen. Deze verdedigers waren in de eerste plaats Jean-Luc Dehaene en Luc Dhoore, hoewel deze nochtans alle twee tot het ACW behoren. Ongetwijfeld waren ze tot het inzicht gekomen dat het ACW al oververtegenwoordigd was in de regering en dat men dus moest komen tot een voorzitter uit de zogenaamde 'rechtervleugel' van de partij. Op zondag 4 september werd in het Pullman hotel een groot gedeelte van het bureau bijeengeroepen, alsook enkele regeringsleden (vooral deze van ACW-strekking), vertegenwoordigers van de sociale organisaties en de fractieleiders. Wilfried Martens was op verlof, maar zou er anders zeker bij geweest zijn. Hij werd telefonisch op de hoogte gehouden. Men wou hierbij zoeken naar hoofdverantwoordelijken die zich konden scharen achter de beslissing van een klein groepje. Het ging dus eigenlijk om de bevestiging van wat eerder al beslist was. Jean-Luc Dehaene verklaarde dat hij tot het besluit was gekomen dat hij niet uit de regering kon stappen en stelde voor dat Herman Van Rompuy de enige kandidaat zou zijn. Het partij-

(41) H. DE RIDDER, Herman Van Rompuy geen kandidaat, zijn broer wel. In : *De Standaard*, 14 juli 1988.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

bestuur aanvaardde dit na de nodige discussies, die soms erg emotioneel geladen waren. Waarom was Herman Van Rompuy nu wel aanvaardbaar? Er waren een aantal elementen veranderd sinds 1986. Ten eerste zat hij nu in de regering en in het parlement, wat hem een hoger prestige opleverde. Ten tweede was er nu een regering met de socialisten, dus kon de voorzitter nu beter uit de 'rechter'-vleugel van de partij komen. Ten slotte had hij als toponderhandelaar meegeholpen om de nieuwe regering met de socialisten mogelijk te maken.

Een moeilijkheid hierbij was dat Herman Van Rompuy geen vragende partij was, vermits hij nooit zijn kandidatuur had gesteld. Hoewel hij jaren geïnteresseerd was in het voorzitterschap, had hij alle hoop al laten varen. Nu viel het voorzitterschap hem ineens in de schoot. Uit tactische overwegingen zei hij dat hij als staatssecretaris een erg comfortabele positie had en die dus niet zomaar op de helling kon zetten. De idee heeft immers ook bestaan om met Wivina Demeester en Herman Van Rompuy naar het congres te gaan. Herman Van Rompuy verklaarde hierop bereid te zijn om een tegenstander toe te laten, maar dan op voorwaarde dat hij de enige officiële kandidaat van het bestuur was. In feite kon Wivina Demeester dan geen kandidate meer zijn. Een kandidate van de trojka, die niet eens door het bestuur bekrachtigd was had geen kans. Herman Van Rompuy wist dat hij dus toch alleen naar het congres zou gaan. Hij wou enkel kandidaat zijn als hij op voorhand zeker was van zijn verkiezing. Hierop werd het idee van twee kandidaten opgegeven en werd Herman Van Rompuy de enige kandidaat. Op dinsdag 6 september keurde het bestuur dit goed met 59 stemmen tegen 21 en 2 onthoudingen. Het toch wel opmerkelijk aantal tegenstemmers werd verklaard door de onvrede van de bestuursleden met de gevolgde procedure.[42]

Aan de zeven kandidaten werd gevraagd zich terug te trekken, wat de meeste maar al te graag deden. Voor Wivina Demeester was dit een harde dobber, omdat ze eerder al uit de regering was gevallen. Vandaar haar opname in de regering als staatssecretaris van financiën, ter vervanging van Herman Van Rompuy. Op het nationaal congres van 17 september 1988 in Antwerpen werd Herman Van Rompuy tot voorzitter verkozen met 717 ja-stemmen tegen 147 nee-stemmen en 45 onthoudingen. Dat betekent een score van 79% of zoals de nieuwe voorzitter het zelf uitdrukte een «grote onderscheiding».[43] Nochtans was dit de op één na laagste score sinds 1945.[44] Dat zegt echter meer over de gebruikelijke discipline van de stemgerechtigden dan over de score van Herman Van Rompuy.

---

(42) R. VAN CAUWELAERT, De CVP kiest voor zekerheid. In: *Knack*, 14 september 1988, blz. 13.

(43) BB, CVP-congres schaart zich achter Herman Van Rompuy. In: *Het Volk*, 19 september 1988, blz. 5.

(44) M. MAES, De formele aanstelling van de partijvoorzitters in België, 1944-1990. In: *Res Publica*, 1990, nr 1, blz. 18-20 en 56-57.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

E. *Wat met de procedure?*

Achteraf werd er nog heel wat gediscussieerd rond de vraag of de geplande procedure nu al dan niet tot op het einde werd volgehouden. Om hierop het antwoord te vinden onleden we eerst de procedure : men ging uit van een open kandidatuurstelling, waarbij men echter twee 'noodkleppen' inbouwde : ten eerste door het bestuur de vrijheid te geven bepaalde kandidaten te kunnen weigeren, ten tweede doordat het bestuur zelf nieuwe kandidaten kon toevoegen. «Het is duidelijk dat het nationaal partijbestuur op 6 september in toepassing van de statuten, de kandidatenlijst vastlegt en bijgevolg autonoom kandidaturen kan behouden», aldus voorzitter Swaelen in een brief aan het bestuur.[45] Dit kan men inderdaad afleiden uit Artikel 42.2.j. van de partijstatuten. Wat kwam daar nu in de praktijk van terecht ? Men hanteerde inderdaad een open kandidatuurstelling wat uiteindelijk zeven definitieve kandidaten opleverde. Dit bleek een onmogelijke situatie te zijn. Men hanteerde dus de eerste noodklep door een aantal kandidaten te schrappen. De Profiel Commissie, die hierin het bestuur moest adviseren, geraakte er echter niet uit en men besloot uiteindelijk alle kandidaten te weigeren. De eerste 'noodklep' werd dus honderd procent gehanteerd. Ook de tweede werd volledig gebruikt, want de enige kandidaat die uiteindelijk naar het congres werd gestuurd, was door het bestuur gevraagd. We kunnen dus besluiten dat men zich formeel wel aan de procedure gehouden heeft, maar niet aan de geest ervan. De ontsnappingsmogelijkheden die in de procedure ingebouwd zaten waren immers van die aard dat men er alle richtingen mee uitkon.

Voorts greep de besluitvorming constant op twee niveaus plaats. Formeel werd de zaak behandeld door de Profiel Commissie en het partijbestuur, maar in feite werden de beslissingen getroffen door enkele mensen zoals Jean-Luc Dehaene, Frank Swaelen en in mindere mate enkele figuren uit de Agenda Commissie. De vergadering in het Pullman Hotel betekende het einde van deze dubbele besluitvorming. De 'eigenlijke besluitvormers' hebben hun beslissing daar voorgelegd aan de 'formele besluitvormers' en ze door deze laatsten laten bekrachtigen, om tot een formele beslissing te kunnen komen.

F. *De rol van Jean-Luc Dehaene*

Jean-Luc Dehaene speelde met de idee om zelf voorzitter te worden, maar hij was, in 1988 nog meer dan in 1986, onmisbaar in de regering. Ten eerste omdat hij in in 1988 een hogere positie had (vice-premier) en ten tweede omdat hij de regering zelf gevormd had. Op 7 mei 1988, vlak voor de definitieve regeringsvorming, dreigde hij even om niet in de regering te stappen en voorzitter te worden, omdat men hem slechts het departement pensioenen wou toekennen («een speelgoeddepartement»). Dit was een ernstige bedreiging want zowel Wilfried Martens

(45) H. DE RIDDER, Suspens rond CVP-voorzitter tot 6 september. In : *De Standaard*, 18 juli 1988, blz. 1.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

als het ACW stonden voor het probleem dat de regering, die zo moeilijk tot stand was gekomen, haar sterkste figuur zou verliezen. Het ACW had met Jean-Luc Dehaene immers een zeer belangrijk vertegenwoordiger in de regering. Men heeft dat dus snel hersteld door hem als minister van verkeerswezen en institutionele hervormingen voor te dragen.

Jean-Luc Dehaene steunde Herman Van Rompuy omdat dit volgens hem de enige mogelijkheid was. Dehaene zag in dat men zich bij een regering met de socialisten en een sterke ACW-vertegenwoordiging geen voorzitter uit de arbeidersvleugel kon permitteren. Concreet betekent dit dat hijzelf en Luc Van Den Brande uit de boot vielen. Aanvankelijk opteerde hij voor Wivina Demeester, die tot de Boerenbond-strekking behoort. Zoals hierboven uiteengezet bleek zij echter niet haalbaar. Volgens Dehaene bleef er nu maar één geschikte kandidaat over, met name Herman Van Rompuy. Hij opteerde dus voor Herman Van Rompuy en gebruikte zijn gezag, dat met de moeilijke regeringsvorming een absoluut hoogtepunt bereikt had, om de partij en vooral het ACW te overtuigen. Dit lukte zonder al te veel problemen. Zowat alle bevoorrechte getuigen waren het erover eens dat Jean-Luc Dehaene de man was die de aanstelling van Herman Van Rompuy uitdacht en realizeerde.[46] Hij was goed geplaatst om deze rol te spelen, vermits hij niet door de aanvankelijk voorop gestelde procedure gehinderd was, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Frank Swaelen of Leo Delcroix.

Besluit

Het meest opvallende fenomeen bij de verkiezing van de CVP-voorzitters in de jaren '80 is dat er zich telkens verschillende kandidaten aandienden, maar dat er uiteindelijk altijd maar één overbleef op het congres, met name Frank Swaelen in 1982 en 1986 en Herman Van Rompuy in 1988. Deze werd telkens op voorhand geselecteerd door de top van de partij, bestaande uit Wilfried Martens, Jean-Luc Dehaene, Leo Tindemans, Frank Swaelen voor zover hij geen betrokken partij was en enkele vooraanstaanden uit de standen en andere geledigen van de partij. Deze figuren zorgden telkens door middel van een hele reeks informele contacten voor een ruime consensus in het partijbestuur, in de fracties en in de standen. Hoewel het de CVP zeker niet aan kandidaten ontbrak, opteerde men dus telkens voor één kandidaat, die op voorhand zeker was van een ruime consensus. Dit is beslist geen toeval, het maakt integendeel fundamenteel deel uit van de aard van de partij. De CVP leeft immers van eenheid en schuwt verdeeldheid als haar grootste vijand. In elk interview was «harmonie» het sleutelwoord. Vooraanstaande CVP-leden verklaarden dat de patrij steevast kiest voor het 'harmoniemodel'. Dit is geen toeval, want het begrip verdeeldheid doet elk CVP-kaderlid terugdenken aan de historische verkiezingsnederlaag van 1981.

(46) In persoonlijke interviews.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Een tweede opvallende vaststelling : voorzitters werden niet om het even wanneer verkozen. In de jaren '80 werden de voorzitters verkozen na een parlementsverkiezing en wel zo dat na elke parlementsverkiezing een voorzitterverkiezing volgde. Het verkiezen van een nieuwe voorzitter kadert immers in een ruimere strategie waarbij men een politiek uitstippelt voor de komende jaren. Bovendien dringt er zich na de verkiezingen vaak een nieuwe electorale aanpak op, die het best kan worden ingevuld met een nieuwe voorzitter. Wanneer men in 1981 de macht van de partijen wilde afbouwen, werden de grote namen in de regering opgenomen en was Frank Swaelen de aangewezen persoon om de harmonie in de partij te herstellen. In 1985 plande men een nieuwe voorzitter met electorale uitstraling, maar bij gebrek aan een consensusfiguur werd Frank Swaelen niet vervangen. In 1988 kwam die aflossing er dan toch na een lange periode van onzekerheid en een vrij moeizaam tot stand gekomen consensus rond Herman Van Rompuy.

Bovendien moet de voorzitter altijd bij de regeringscoalitie passen, om de evenwichten in de partij te respecteren. Zo kon Herman Van Rompuy geen voorzitter worden in 1986, ten tijde van de coalitie met de liberalen, maar wel in 1988, toen de socialisten tot de regering toetraden. Voor Frank Swaelen, die niet tot een stand behoort en voor de hele partij aanvaardbaar is, stelde dit probleem zich niet.

Een voorzitter komt nooit uit het ijle, het is altijd iemand die reeds op een of andere manier in de partij aanwezig is. Frank Swaelen was jarenlang secretaris van de partij geweest en gedurende korte tijd minister van landsverdediging. Hij kende de machtigste personen uit de partij zeer goed door tal van informele bijeenkomsten. Bovendien circuleerde zijn naam al enkele jaren als potentieel voorzitter. Ook Herman Van Rompuy was met de partij vertrouwd als gewezen directeur van CEPESS, de studiedienst van de CVP. Hij was toponderhandelaar geweest bij enkele regeringsvormingen en beschouwde zichzelf als nummer vier in de partijhiërarchie. In de maanden vòòr zijn verkiezing was hij bovendien staatssecretaris geweest.

De standen spelen een aanzienlijke rol, al beperken zij er zich eerder toe een controlerende functie uit te oefenen, in plaats van zelf een bepaalde kandidaat te promoten. Het is trouwens opvallend dat men bij voorkeur opteert voor een voorzitter die geen sterke bindingen heeft met één bepaalde stand. Dit heeft ongetwijfeld weer met het harmonie-model te maken, vermits een voorzitter voor alle standen aanvaardbaar moet zijn. Het ACW heeft duidelijk de sterkste greep op de zaken : twee keer heeft dit verbond een veto uitgesproken tegen Herman Van Rompuy (in 1982 en in 1986, al was dat de eerste keer niet eens nodig) en de derde keer, in 1988 wilde het ACW hem slechts aanvaarden op aandringen van Jean-Luc Dehaene. Men zag trouwens in dat het ACW al zeer sterk vertegenwoordigd was in de regering. De Boerenbond en het NCMV houden zich traditioneel minder bezig met dergelijke interne partij-aangelegenheden, maar men moet toch rekening houden met hun standpunten. Het NCMV houdt zich de jongste jaren,

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

meer bepaald sinds het aantreden van Petrus Thijs, uitdrukkelijker bezig met de partij. De Boerenbond hecht meer belang aan haar aanwezigheid in de regering.

De 'gewone' CVP-leden komen nauwelijks te pas bij de verkiezing van de voorzitter. De meesten mogen zelfs niet stemmen op het congres en zij die wel stemgerechtigd zijn, de congresafgevaardigden, kunnen (in de praktijk) slechts op één kandidaat stemmen. Men moet hierbij echter voor ogen houden dat dit de partij voor heel wat problemen behoedt, zoals de selectieve mobilisatie en de regionale onevenredige participatie. De partij zou er absoluut geen voordeel bij hebben om van de verkiezingen van de nationale voorzitter een regionale aangelegenheid te maken. Uit de onderlinge concurrentie van de zeven kandidaten uit 1988 bleek duidelijk genoeg hoezeer de kiesstrijd zich op de arrondissementen zou toespitsen, met alle intriges en afspraken die daaruit voortkomen.

Ongetwijfeld moeten er mechanismen te ontwerpen zijn waarmee dit soort problemen op te lossen zijn, maar dat kost heel wat inspanningen en niemand uit de partijtop heeft enig nadeel bij het huidige systeem, dus zit een verandering op korte termijn er wellicht niet in.

Summary: **Elections of the president of the Flemish christian democratic party**

During the eighties, the Flemish christian democratic party (CVP) has elected a new president after every legislative election. These party leaders have to fit in the political and electoral strategy for the next years. In the three cases which are examined here, several candidates were running for the party leadership, but only one was admitted to the election. This indicates that the CVP avoids any form of discord. The chairman has to be familiar with the party and he is selected in accordance with the equilibrium between the various tendencies and social organizations ("standen") within the party. This selection takes place in a limited, informal group of influential party members, such as the most important ministers, the resigning chairman and the leaders of the "standen". The general party members are not involved in this process; they can only confirm the choice of the party elite.